

ವೇದಾಂತಭಾರತೀ ಗ್ರಂಥಮಾಲಾ ಷಟ್‌ಸಪ್ತತಿತಮಂ ಪುಷ್ಪಮ್

ಶ್ರೀ ಸರ್ವಜ್ಞಾತ್ಮಮುನಿವಿರಚಿತಮ್

ಸಂಕ್ಷೇಪಶಾಲೀರಕಮ್

(ತಾತ್ಪರ್ಯ ಹಾಗೂ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳೊಂದಿಗೆ)

ಅನುವಾದಕರು : ವಿದ್ವಾನ್ ಅನಂತಶರ್ಮಾ ಭುವನಗಿರಿ

ವೇದಾಂತಭಾರತೀ

(ತುಮಕೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದಿಂದ ಮಾನಿತ ಸಂಶೋಧನ ಸಂಸ್ಥೆ)

ಚಂದ್ರಮೌಳಿ ರಸ್ತೆ, ಕೃಷ್ಣರಾಜನಗರ - 571 602

ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆ ದೂ: 08223-262471

Sankshepa Shaarirakam of Sarvajnatmamuni
with Kannada Translation By Vid. Ananta Sharma
Bhuvanagiri

First Print : 2023

Copies : 500

ISBN : 978-93-85014-85-7

© : *Vedanta Bharati*

Pages : 480

Price : ₹. 600.00

Published by : Vedanta Bharati

(Recognized as Research Centre by Tumkur University)
Chandramouli Road, Krishnarajanagara - 571 602,
Mysore District. PH : 08223-264371, 262471

Printed at : Span print,
BSK 2nd Stage, Bangalore

ಯಡತೊರೆ ಶ್ರೀ ಯೋಗಾನಂದೇಶ್ವರ ಸರಸ್ವತೀ ಮಠ ಚಂದ್ರಮೌಳಿ ರಸ್ತೆ, ಕೃಷ್ಣರಾಜನಗರ-571 602 ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆ

ಸ್ಥಳ : ಕೃಷ್ಣರಾಜನಗರ

ವೇದಾಂತಸಾಹಿತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ವಜ್ಞಾತ್ಮಮುನಿಗಳು ಬರೆದ ಸಂಕ್ಷೇಪ-ಶಾರೀರಕಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಶಾರೀರಕಸೂತ್ರವೆಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಗಳು ಹಾಗೂ ಇವುಗಳಿಗೆ ಶ್ರೀ ಶಂಕರಭಗವತ್ಪಾದರು ಬರೆದ ಭಾಷ್ಯ ಇದನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಇದನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿ ಬರೆದ ಗ್ರಂಥ ಸಂಕ್ಷೇಪಶಾರೀರಕ. ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಅಧ್ಯಾಯಗಳಿರುವಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ನಾಲ್ಕು ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ, ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಗಳ ಅಧ್ಯಾಯದ ವಿಷಯಗಳನ್ನೇ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಭಾಷ್ಯದ ವಿಚಾರವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಿದ್ವಜ್ಞನರು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಸಂಕ್ಷೇಪಶಾರೀರಕ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವುದನ್ನು ತಿಳಿದರೆ ಇದರ ಮಹತ್ವದ ಅರಿವು ಆಗಿಯೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಸ್ವತಃ ಸರ್ವಜ್ಞಾತ್ಮಮುನಿಗಳು 'ಕೃತಂ ಪರಿವ್ರಾಜಕಮುಕ್ತಿಹೇತುಃ' ಅಂತ ಗ್ರಂಥದ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಸಿದ್ದರಿಂದಲೂ ಗ್ರಂಥದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಈ ಗ್ರಂಥದ ಮಹತ್ವವು ಎಷ್ಟು ಅಂದರೆ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರ ಹೆಸರನ್ನು ಹೇಳದೆ ಸಂಕ್ಷೇಪಶಾರೀರಕಕಾರು ಅಂತಲೇ ವಿದ್ವಾಂಸರು ನುಡಿಯುತ್ತಾರೆ.

ಇಂತಹ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅನುವಾದ ಮಾಡುವುದು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವಾದ ಕಾರ್ಯ. ಮೂಲದ ಜಟಿಲತೆಯನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಕನ್ನಡ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಮೂಲಕ್ಕೆ ಚ್ಯುತಿ ಬರದಂತೆ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದವರು ವೇದಾಂತಭಾರತಿಯ ಹಿರಿಯರಾದಂತಹ ವಿದ್ವಾನ್ ಅನಂತಶರ್ಮಾ ಭುವನಗಿರಿಯವರು. ಇಳಿ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಸತ್ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಕೈ ಹಾಕಿ ಸಫಲರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಕನ್ನಡದ ಓದುಗರು ಅನಂತಶರ್ಮರ ಸಾಹಸಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮನಸಾರೆ ಅಭಿನಂದಿಸುತ್ತಾರೆ ಅನ್ನುವ ದೃಢ ನಂಬಿಕೆ ನಮ್ಮದು. ವೇದಾಂತವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು

ಅನ್ನುವ ಕನ್ನಡದ ಸಮಸ್ತರಿಗೂ ಉಪಾದೇಯಗ್ರಂಥವಿದು. ವೇದಾಂತಭಾರತಿಯು ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸಿದ ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಕ್ಷೇಪ-ಶಾರೀರಕ ಕನ್ನಡಾನುವಾದ ಪುಸ್ತಕವು ತನ್ನದೇ ಆಗ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ.

ಇಂತಹ ಮಹತ್ವದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿದ ಶ್ರೀಮಾನ್ ಅನಂತಶರ್ಮರಿಗೆ ನಮ್ಮ ಆರಾಧ್ಯದೇವರು ಪರಿಪೂರ್ಣ ಶ್ರೇಯಸ್ಸನ್ನೀಯಲಿ ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇವೆ. ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸುತ್ತಿರುವ ವೇದಾಂತಭಾರತಿಯ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಿಗೆ ಆಶೀರ್ವಾದಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಶೋಭಕೃತ್ ಸಂ||ದ ಚೈತ್ರ ಕೃಷ್ಣ ನವಮೀ
ಶುಕ್ರವಾರ 14-4-2023

ನಾರಾಯಣಸ್ವರಣಮ್

ಅನುವಾದಕರ ನುಡಿ

ಸರ್ವಜ್ಞಾತ್ಮಮುನಿಪ್ರಣೀತವಾದ ಸಂಕ್ಷೇಪಶಾರೀರಕವೆಂಬ ಗ್ರಂಥದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದವನ್ನು ಅಧ್ಯಾತ್ಮಬಂಧುಗಳ ಕೈಗಿಡಲು ಸಂತೋಷವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಲೇಖಕರು ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ವೇದಾಂತಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನೆಲ್ಲ ಸುಮಾರು 1250 ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ವಿಷಯವನ್ನು ಶ್ಲೋಕರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವಾಗ ಅರ್ಥೈಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಅನುವಾದಿಸುವಾಗ ನಾನು ಶ್ರೀ ಮಧುಸೂದನಸರಸ್ವತೀ ಹಾಗೂ ಸ್ವಾಮಿ ರಾಮತೀರ್ಥರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳಿಗಾಗಿ ಹಿಂದಿ ಅನುವಾದವೊಂದರ ಸಹಾಯವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದೇನೆ. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಈ ಅನುವಾದ ಸುಲಿದ ಬಾಳೆಯ ಹಣ್ಣಾಗಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ನಾನು ಬಲ್ಲೆ. ಆದರೂ ನಾನು ಇದರ ಅನುವಾದಕ್ಕೆ ಕೈಹಾಕಲು ಕಾರಣವಿದೆ. ಶಾಂಕರಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ಮುಂದೆ ಅನೇಕ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಉಪವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು ಬೆಳೆದು ಮತಭೇದಗಳಿಗೆ ಎಡೆ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದನ್ನು ನಾವು ನೋಡಿದ್ದೇವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಸರಿ ಎಂದು ವಿವೇಚಿಸಹೊರಟಾಗ ಶಂಕರರಿಗೆ ಕಾಲದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅತಿ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಸರ್ವಜ್ಞಾತ್ಮಮುನಿಗಳ ಈ ಗ್ರಂಥ ಹೆಚ್ಚು ಉಪಕರಿಸಬಲ್ಲದೆಂಬ ಒಂದೇ ಒಂದು ನಂಬಿಕೆ ನನ್ನನ್ನು ಈ ಗ್ರಂಥದ ಅನುವಾದಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರಿಸಿತು. ಆದರೂ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿದ್ವಾಂಸರೇ ಪ್ರಮಾಣ. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಮೂಲ, ಅನುವಾದ ಎರಡನ್ನೂ ಒಟ್ಟಿಗೇ ಕೊಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಅನುವಾದದ ನಿಷ್ಕೆಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಲು ಅವಕಾಶವಿದೆ.

ಗ್ರಂಥಕಾರರ ಕಾಲದ ಬಗ್ಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟ ಕಲ್ಪನೆಯಿಲ್ಲ. ಗ್ರಂಥಕಾರರೇ ತಮ್ಮ ಕೃತಿಯ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮತ್ ಅಕ್ಷತಶಾಸನನಾದ ಮುನುಲಾದಿತ್ಯನು ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಎಂದು ಬರೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ರಾಜ ಯಾರು ಎಂಬ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಖಚಿತ ನಿರ್ಧಾರವಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಈ ಮುನುಕುಲಾದಿತ್ಯನು 10ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದಿರಬಹುದಾದ ಚಾಲುಕ್ಯ ದೊರೆ ಎಂದು ಊಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ದಾಕ್ಷಿಣಾತ್ಯರು ಹಾಗೂ

ಕೇರಳೀಯರು ಎಂಬುದೂ ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿದೆ. ಗ್ರಂಥಕರ್ತರ ದೇಶ-ಕಾಲಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಇಷ್ಟೇ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯ.

ಇನ್ನು ಇವರು ತಮ್ಮನ್ನು ದೇವೇಶ್ವರರ ಶಿಷ್ಯ ಎಂದು ಕರೆದುಕೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ವಾರ್ತಿಕಕಾರರಾದ ಸುರೇಶ್ವರರೇ ಇವರ ಗುರುಗಳೆಂದು ಕೆಲವರು ಭ್ರಮಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕೆಲವು ಮುದ್ರಿತ ಪ್ರತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೇ ಮುದ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ ಕೂಡ. ಆದರೆ ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲವೆಂಬುದು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ದೊರೆತ ಗ್ರಂಥಕಾರರ ಮತ್ತೊಂದು ಕೃತಿ 'ಪ್ರಮಾಣಲಕ್ಷಣ'ದಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಇವರ ಗುರುಶಿಷ್ಯಪರಂಪರೆ ಹೀಗಿದೆ- ಆನಂದಪಾದ-ದೇವಾನಂದಪಾದ-ದೇವೇಶ್ವರಪಾದ-ಸರ್ವಜ್ಞಾತ್ಮಪಾದ. ಇದರಿಂದ ಸರ್ವಜ್ಞಾತ್ಮರ ಗುರುಗಳು ದೇವೇಶ್ವರಪಾದರೇ ವಿನಾ ವಾರ್ತಿಕಕಾರರಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಇಂಥ ಗ್ರಂಥವೊಂದನ್ನು ಅನುವಾದಿಸಲು ನನಗೆ ಪ್ರೇರಣೆ-ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಗಳನ್ನು ನೀಡಿ ನನ್ನನ್ನು ಇಂತಹ ಸತ್ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸುತ್ತಿರುವ ಪರಮಪೂಜ್ಯ ಶ್ರೀಶ್ರೀ ಶಂಕರಭಾರತೀ ಸ್ವಾಮಿಗಳು, ಪೀಠಾಧಿಪತಿಗಳು ಯಡತೊರೆ ಶ್ರೀ ಯೋಗಾನಂದೇಶ್ವರ ಸರಸ್ವತೀ ಮಠ ಇವರಿಗೆ ಶಿರಸಾಷ್ಟಾಂಗ ನಮಸ್ಕಾರಗಳು. ಈಗ್ರಂಥವನ್ನು ಮುದ್ರಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿರುವ ವೇದಾಂತಭಾರತಿಯ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಿಗೆ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳು.

ವಿದ್ವಾನ್ ಅನಂತ ಶರ್ಮಾ ಭುವನಗಿರಿ

ಪ್ರಕಾಶಕರ ಮಾತು

ವೇದಾಂತದ ತಾತ್ವಿಕ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಪ್ರಮೇಯಭಾಗಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರಿಗೆ ತಲುಪಿಸಬೇಕೆಂಬ ಸದುದ್ದೇಶದಿಂದ ವೇದಾಂತಭಾರತೀ ಸಂಸ್ಥೆಯು ಎರಡು ದಶಕಗಳಿಂದ ಶ್ರೀ ಆದಿಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಅನೇಕ ಸ್ತೋತ್ರಗಳನ್ನು, ಪ್ರಕರಣಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಶ್ರೇಷ್ಠ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಂದ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅನುವಾದಗೊಳಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಾ ಬಂದಿದೆ. ಅವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ವೇದಾಂತದ ಪ್ರಮೇಯಗಳನ್ನು ಸರಳವಾದ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಗೊಳಿಸಿದೆ.

ಪ್ರಸ್ತುತ ಶ್ರೀ ಸರ್ವಜ್ಞಾತ್ಮಮುನಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಣೀತವಾದ 'ಸಂಕ್ಷೇಪಶಾರೀರಕ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದವನ್ನು ಪ್ರಕಟಗೊಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ನಾಲ್ಕು ಅಧ್ಯಾಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಸುಮಾರು 1250 ಶ್ಲೋಕಗಳಿವೆ. ವೇದಾಂತಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ವಿಷಯಗಳು ಶ್ಲೋಕರೂಪದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು ವಾರ್ತಿಕಗ್ರಂಥವೇ ಆಗಿದೆಯೆಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗಲಾರದು. ಈ ಶ್ಲೋಕಗಳಿಗೆ ಶ್ರೀರಾಮತೀರ್ಥ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಅನ್ವಯಾನುಸಾರ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ 'ಅನ್ವಯಾರ್ಥಪ್ರಕಾಶಿಕಾ' ಎಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಾರ್ಥಸಹಿತ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಬರೆದು-ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ನಾಡಿನ ಶ್ರೇಷ್ಠ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ, ವೇದಾಂತಭಾರತಿಯ ಹಿರಿಯ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರೂ ಆದ ವಿದ್ವಾನ್ ಅನಂತ ಶರ್ಮಾ ಭುವನಗಿರಿ ಅವರನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಂಡಾಗ ಅವರು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಒಪ್ಪಿ ತಮ್ಮ ಪಶ್ಚಿಮ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ತಮ್ಮ ಪರಿಪಕ್ವವಾದ ವೇದಾಂತಜ್ಞಾನವನ್ನು ಇದರಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರದ್ಧಾಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಎಲ್ಲ ಶ್ಲೋಕಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯಾನುಸಾರ ಅರ್ಥ ಮತ್ತು ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಟಿಪ್ಪಣಿಸಹಿತವಾಗಿ ಬರೆದುಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಕರಡುಪ್ರತಿಯನ್ನು ಕೂಡ ಶೋಧಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಿಗೆ ವೇದಾಂತಭಾರತಿಯು ಕೃತಜ್ಞತಾಪೂರ್ವಕವಾದ ಧನ್ಯವಾದಗಳನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುತ್ತದೆ.

ವೇದಾಂತಭಾರತಿಯ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮ ದಿವ್ಯಾನುಗ್ರಹವನ್ನಿತ್ತು ಆಶೀರ್ವದಿಸುತ್ತಿರುವ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಮಹಾಸಂರಕ್ಷಕರಾದ ದಕ್ಷಿಣಾಮ್ನಾಯ ಶೃಂಗೇರಿ ಶ್ರೀ ಶಾರದಾಪೀಠಾಧೀಶ್ವರರಾದ ಜಗದ್ಗುರು ಪರಮಪೂಜ್ಯ ಶ್ರೀಶ್ರೀಶ್ರೀ ಭಾರತೀತೀರ್ಥ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳವರ ಚರಣಾರವಿಂದಗಳಿಗೆ ಅನಂತ ಸಾಷ್ಟಾಂಗ ಪ್ರಣಾಮಗಳು. ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಮುಖವನ್ನಿತ್ತು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸಂರಕ್ಷಕರಾಗಿ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಯಡತೊರೆ ಶ್ರೀ ಯೋಗಾನಂದೇಶ್ವರ ಸರಸ್ವತೀ ಮಠಾಧೀಶರಾದ ಪರಮಪೂಜ್ಯ ಶ್ರೀ ಶ್ರೀ ಶಂಕರಭಾರತೀಸ್ವಾಮಿಗಳವರ ಚರಣಕಮಲಗಳಿಗೆ ಸಾಷ್ಟಾಂಗ ಪ್ರಣಾಮಗಳು.

ವೇದಾಂತಭಾರತಿಯ ಸಕ್ರಿಯ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಾದ ಶ್ರೀಯುತ ಎಸ್. ಹನುಮಂತರಾವ್ ಇವರು ತಮ್ಮ ಪೂಜ್ಯ ಮಾತಾಪಿತೃಗಳಾದ ದಿ|| ಸಾವಿತ್ರಮ್ಮ ಹಾಗೂ ದಿ|| ಸಿ. ಶೇಷಗಿರಿ ರಾವ್, ಚಿಕ್ಕಮಾವಳ್ಳಿ, ಬಸವನಗುಡಿ, ಬೆಂಗಳೂರು, ಇವರ ಸ್ಮರಣಾರ್ಥವಾಗಿ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಮುದ್ರಣಕ್ಕೆ ಆರ್ಥಿಕ ಸಹಕಾರವನ್ನು ನೀಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವರಿಗೆ ಅನಂತ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳು. ಈ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಸುಂದರವಾಗಿ ಮುದ್ರಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಸ್ಪ್ಯಾನ್ ಪ್ರಿಂಟ್‌ನ ಮಾಲೀಕರಿಗೆ ಧನ್ಯವಾದಗಳು.

ಶೋಭಕೃತ್ ಸಂ||ದ ಚೈತ್ರ ಕೃಷ್ಣ ನವಮೀ
ಶುಕ್ರವಾರ 14-4-2023

ಡಾ|| ಶ್ರೀಧರ ಹೆಗಡೆ
ನಿರ್ದೇಶಕರು, ವೇದಾಂತಭಾರತೀ

ಸಂಕ್ಷೇಪಶಾರೀರಕಮ್

ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯಃ

ಅನ್ಯತಜಡವಿರೋಧಿರೂಪಮಂತ-

ತ್ರಯಮಲಬಂಧನದುಃಖತಾವಿರುದ್ಧಮ್ |

ಅತಿನಿಕಟಮವಿಕ್ರಿಯಂ ಮುರಾರೇಃ

ಪರಮಪದಂ ಪ್ರಣಯಾದಭೀಷ್ಟವೀಮಿ ||1||

1. ಅನ್ಯತಜಡಗಳಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ (ಸತ್ಯಜ್ಞಾನರೂಪಿಯೂ) ತ್ರಿವಿಧಪರಿಚ್ಛೇದ, ಕರ್ತೃತ್ವಾದಿಮಲ, ಕರ್ಮಬಂಧನ, ದುಃಖ ಇವುಗಳಿಲ್ಲದ್ದೂ ಅತಿಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವುದೂ ಅವಿಕ್ರಿಯವೂ ಆದ ಮುರಾರಿಯ ಪರಮಪದವನ್ನು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಮುರಾರಿ ಅರ್ಥಾತ್ ಭಗವಂತನ ಪರಮಪದವು ಸತ್, ಚಿತ್ ಸ್ವರೂಪದ್ದು. ಅದು ದೇಶ, ಕಾಲ, ವ್ಯಕ್ತಿಗಳೆಂಬ ಮೂರು ರೀತಿಯ ಪರಿಮಿತಿಗೆ ಒಳಪಡದ್ದು, ರಾಗದ್ವೇಷಗಳೆಂಬ ಮಲವಾಗಲಿ, ಧರ್ಮಾಧರ್ಮಗಳ ಬಂಧನವಾಗಲಿ ಅದಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಅದು ಶುದ್ಧ ಬುದ್ಧ ಮುಕ್ತಸ್ವಭಾವದ್ದು. ಅದು ನಮ್ಮ ಆತ್ಮವೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ನಮಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಸಮೀಪದ್ದು. ಎಂದಿಗೂ ಬದಲಾವಣೆಗೊಳ್ಳದ್ದು. ಅಂಥ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಗ್ರಂಥಕಾರನು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾನೆ. 'ತದ್ವಿಷ್ಟೋಃ ಪರಮಂ ಪದಮ್' ಎಂದು ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುವಂತೆ ಸರ್ವಾತ್ಮವಾದ ಪರಬ್ರಹ್ಮವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಕಾರಾದಿಯಾದ ನಾಲ್ಕು ಪದಗಳನ್ನು ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿದ್ದು ಚಮತ್ಕಾರಜನಕ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಮಂಗಲಾಚರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದಂತಾಗಿದೆ. 'ಅ ಇತಿ ಬ್ರಹ್ಮ' 'ಅಕಾರೋ ವೈ ಸರ್ವಾ ವಾಕ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯೂ ಇದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮದ ಸ್ಮರಣೆಯನ್ನೂ ಮಾಡಿದಂತಾಗಿದೆ.

ಸ್ವಾಜ್ಞಾನಕಲ್ಪಿತಜಗತ್ತರಮೇಶ್ವರತ್ವ
ಜೀವತ್ವಭೇದಕಲುಷೀಕೃತಭೂಮಭಾವಾ |

ಸ್ವಾಭಾವಿಕಸ್ವಮಹಿಮಸ್ಥಿತಿರಸ್ವಮೋಹಾ
ಪ್ರತ್ಯಕ್ ಚಿತಿರ್ವಿಜಯತೇ ಭುವನೈಕಯೋನಿಃ ||2||

2. ತನ್ನ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಜೀವ-ಜಗತ್ತು-ಈಶ್ವರ ಎಂದು ಪರಸ್ಪರಭೇದವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನೇ ಕಲುಷಿತ-ಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡ, ನಿತ್ಯಸಿದ್ಧವಾದ ತನ್ನ ಮಹಿಮೆಯಲ್ಲೇ ಇರುವ ಅಜ್ಞಾನರಹಿತವಾದ ಪ್ರಪಂಚದ ಏಕೈಕ ಕಾರಣವಾದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ ಚೈತನ್ಯವು ಪರಮಾರ್ಥಸತ್ಯ-ಸ್ವಪ್ರಕಾಶ-ಪರಮಾನಂದರೂಪದಿಂದ ರಾರಾಜಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಹಿಂದಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನು (ಅತಿನಿಕಟ) ಅದ್ವಿತೀಯ ವಸ್ತುವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು, ಅದನ್ನೇ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನು ತನ್ನ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಈ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನೇ ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಅಲ್ಪವೆನಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ವಿಶ್ವಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾದ ಅವನಿಗೆ ಬೇರೆ ಆಧಾರವಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಮಹಿಮೆಯೇ ಅವನಿಗೆ ಆಧಾರ. ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತದೆ- 'ಸ ಭಗವಃ ಕಸ್ಮಿನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಃ ಇತಿ ಸ್ವಮಹಿಮ್ನಿ'. ವಿಶ್ವವು ಆತ್ಮನ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದಾಗಿ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿಕೊಂಡಿದೆಯೆಂದಾದರೆ ಆ ಅಜ್ಞಾನವು ಎಲ್ಲಿದೆ? ಅದೂ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ತೋರಿಕೊಂಡಿದೆ. ಅಸ್ತಮೋಹಾ= ಅಧ್ಯಸ್ತಮೋಹಾ. ಅಜ್ಞಾನದಿಂದಾಗಿ ತೋರಿಕೊಂಡ ವಸ್ತುವನ್ನು ಅಧ್ಯಸ್ತವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರತ್ಯಕ್ ಪ್ರಮಾಣಮಸತ್ಯಪರಾಕ್ ಪ್ರಭೇದಂ
ಪ್ರಕ್ಷೀಣಕಾರಣವಿಕಾರವಿಭಾಗಮೇಕಮ್ |
ಚೈತನ್ಯಮಾತ್ರಪರಮಾರ್ಥನಿಜಸ್ವಭಾವಂ
ಪ್ರತ್ಯಂಚಮಚ್ಯುತಮಹಂ ಪ್ರಣತೋಽಸ್ಮಿ ನಿತ್ಯಮ್ ||3||

3. ಪ್ರತ್ಯಕ್ ಸ್ವರೂಪವೇ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿರುವ, ಅಸತ್ಯವಾದ ದೃಶ್ಯಪ್ರಪಂಚದ ನಾನಾಭೇದಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಕಾರ್ಯಕಾರಣವಿಭಾಗರಹಿತವಾದ, ಅದ್ವಿತೀಯನೂ, ಚೈತನ್ಯಮಾತ್ರವೇ ತನ್ನ ಪರಮಾರ್ಥ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವನೂ ಆದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ ಸ್ವರೂಪಿಯಾದ ಅಚ್ಯುತನಿಗೆ ನಾನು ಸದಾ ನಮಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಜೀವಬ್ರಹ್ಮೈಕ್ಯವೇ ವೇದಾಂತಶಾಸ್ತ್ರದ ವಿಷಯ. ಇದನ್ನೇ ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನ 'ತ್ವಮಸಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ತ್ವಂ=ನೀನು (ಜೀವ), ತದ್= ಅವನು (ಈಶ್ವರನು) ಅಸಿ = ಆಗಿದ್ದೀಯೆ ಎಂಬುದು ಈ ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನೇ ಗ್ರಂಥದುದ್ದಕ್ಕೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಿಧದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರು 'ಅಚ್ಯುತನಿಗೆ ನಮಿಸುತ್ತೇನೆ' ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಅಂಥ ಅಚ್ಯುತನಿರುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಮಾಣ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನೇ. ಅಂದರೆ ನಮ್ಮ ಆತ್ಮನೇ. ಇದರಿಂದ ನಮ್ಮ ಆತ್ಮನೇ ಅಚ್ಯುತನೆಂದಾಯಿತು.

ಔತ್ಪತ್ತಿಕೀ ಶಕ್ತಿರಶೇಷವಸ್ತು-

ಪ್ರಕಾಶನೇ ಕಾರ್ಯವಶೇನ ಯಸ್ಯಾಃ |

ವಿಜ್ಞಾಯತೇ ವಿಶ್ವವಿವರ್ತಹೇತೋ-

ನಮಾಮಿ ತಾಂ ವಾಚಿಮಚಿಂತ್ಯಶಕ್ತಿಮ್ ||4||

4. ವಿಶ್ವಸೃಷ್ಟ್ಯವಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಆವಿರ್ಭವಿಸಿದ ಯಾವ ವೇದವಾಣಿಗೆ ಸಕಲ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿಸಿಕೊಡತಕ್ಕಂಥ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ಶಕ್ತಿಯು ವೃದ್ಧವ್ಯವಹಾರಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೋ ಅಂಥ ವೇದವಾಣಿಯನ್ನು ನಾನು ನಮಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಸಕಲ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡತಕ್ಕ ಬಾದರಾಯಣರ ಶಾರೀರಕಮೀಮಾಂಸಾಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರವೇ 'ಶಾಸ್ತ್ರಯೋನಿತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ. ಇದಕ್ಕೆ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಎರಡು ರೀತಿಯ ವಿವರಣೆಯಿದೆ. ಮೊದಲನೆಯ ವಿವರಣೆಯಂತೆ ಶಾಸ್ತ್ರ ಎಂದರೆ ಸಕಲ ವೇದಗಳು. ಬ್ರಹ್ಮದಿಂದಲೇ ಹೊರತೋರಿಕೊಂಡವುಗಳು. ಆ ವೇದಶಬ್ದದಿಂದಲೇ ಈಶ್ವರನು ಈ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದನಂತೆ. ಎರಡನೆಯ ವಿವರಣೆಯೆಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವ ಪ್ರಮಾಣವೇ ವೇದಾಂತಗಳು. ಈ ಎರಡೂ ವಿವರಣೆಗಳೂ ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸೂಚಿತವಾಗಿವೆ. ಅನಾದಿಯೂ ಅನಂತವೂ ಆದ ವೇದವಾಣಿಯನ್ನು ಸ್ವಯಂಭುವು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿದನು ಎಂದು ಭಾರತಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. 'ಆ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಿಂದ ಮಾತ್ರ ತಿಳಿದುಬರುವ ಪುರುಷನನ್ನು ಕೇಳುತ್ತೇನೆ.' ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಈ

ಶ್ಲೋಕದಿಂದಾಗಿ ವೇದಾಂತವಾಕ್ಯಗಳಿಗೂ ಅದ್ವಿತೀಯಬ್ರಹ್ಮವೆಂಬ
ವಿಷಯಕ್ಕೂ ಪ್ರತಿಪಾದಕ-ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯಭಾವಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೇಳಿದಂ-
ತಾಯಿತು.

ಪಾರಂಭಾಃ ಫಲಿನಃ ಪ್ರಸನ್ನಹೃದಯೋ ಯಶ್ಚೇತ್ ತಿರಶ್ಚಾಮಪಿ
ನೋ ಚೇದ್ ವಿಶ್ವಸೃಜೋಽಪ್ಯಲಂ

ವಿಫಲತಾಮಾಯಾಂತ್ಯಪಾಯೋದ್ಯಮಾಃ |

ವಿಶ್ವೈಶ್ವರ್ಯಮತೋ ನಿರಂಕುಶಮಭೂತ್ ಯಸ್ಯೈವ ವಿಶ್ವಪ್ರಭೋಃ
ಸೋಽಯಂ ವಿಶ್ವಹಿತೇ ರತೋ ವಿಜಯತೇ ವಿಘ್ನೇಶ್ವರೋ ವಿಶ್ವಕೃತ್ ||5||

5. ಯಾವನ ಮನಸ್ಸು ಪ್ರಸನ್ನವಾಗಿದ್ದರೆ ತಿರ್ಯಕ್ ಪ್ರಾಣಿಗಳು
ಪಾರಂಭಿಸಿದ ಕಾರ್ಯಗಳೂ ಫಲನೀಡುತ್ತವೋ, ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನು
ಕೈಗೊಂಡ ಕಾರ್ಯಗಳೂ ವಿಫಲವಾಗುತ್ತವೋ, ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ವಿಶ್ವದ
ಒಡತನವು ಯಾವ ಸರ್ವೇಶ್ವರನಿಗೆ ನಿರಂಕುಶವಾಗಿದೆಯೋ ಅಂಥ
ಲೋಕಹಿತದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ ವಿಶ್ವಕರ್ತನಾದ ವಿಘ್ನೇಶ್ವರನು ಜಯಶಾಲಿ-
ಯಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಅನೇಕಶಕ್ತಿಸಂದೋಹಪೂರ್ಣಸ್ಯ ಪರಮಾತ್ಮನಃ | ವಿಘ್ನವಿದ್ದಂಸಿನೀಂ
ಶಕ್ತಿಂ ಗಜರಾಜಮುಪಾಸ್ಮಹೇ || ಎಂಬ ಅಭಿಯುಕ್ತರ ವಚನದಂತೆ
ಗಣೇಶನೆಂದರೆ ಪರಬ್ರಹ್ಮದ ಒಂದು ವಿಘ್ನವಿನಾಶಕಶಕ್ತಿಯೆ. ಅವನ
ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಕಾರ್ಯಸಿದ್ಧಿ. ವೈಷ್ಣವ್ಯದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೂ ಸಹ ತನ್ನ
ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಫಲನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಇದು ವತ್ಸಹರಣ (ಭಾಗವತ)
ಮುಂತಾದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ.

ವಾಗ್ವಿಸ್ತರಾ ಯಸ್ಯ ಬೃಹತ್ತರಂಗಾ
ವೇಲಾತಟಂ ವಸ್ತುನಿ ತತ್ತ್ವಬೋಧಃ |

ರತ್ನಾನಿ ತರ್ಕಪ್ರಸರಪ್ರಕಾರಾಃ

ಪುನಾತ್ಪಸೌ ವ್ಯಾಸಪಯೋನಿಧಿನಃ ||6||

6. ವ್ಯಾಸಮಹರ್ಷಿಗಳೆಂದರೆ ಮಹಾಸಾಗರವಿದ್ದಂತೆ. ಅವರ
ವಾಕ್ಯಪಂಚವು ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಅಲೆಗಳಿದ್ದಂತೆ. ಆತ್ಮಬೋಧವೇ ಆ

ಸಮುದ್ರದ ದಡ. ತರ್ಕದ ನಾನಾ ಪ್ರಭೇದಗಳೇ ರತ್ನಗಳು. ಅಂಥ ವ್ಯಾಸರೆಂಬ ಸಮುದ್ರವು ನಮ್ಮನ್ನು ಪವಿತ್ರಗೊಳಿಸಲಿ.

ಟಿ: ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸರೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ವೇದಾಂತ-
ಸೂತ್ರಕಾರರಾದ ಬಾದರಾಯಣರನ್ನೇ ಸ್ತುತಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ವಕ್ತಾರಮಾಸಾದ್ಯ ಯಮೇವ ನಿತ್ಯಾ
ಸರಸ್ವತೀಸ್ವಾರ್ಥಸಮನ್ವಿತಾಭೂತ್ |
ನಿರಸ್ತದುಸ್ತರ್ಕಕಲಂಕಪಂಕಾ
ನಮಾಮಿ ತಂ ಶಂಕರಮರ್ಚಿತಾಂಘ್ರಿಮ್ ||7||

7. ನಿತ್ಯಳಾದ ಸರಸ್ವತಿಯು ಯಾವನನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರನನ್ನಾಗಿ ಪಡೆದು ದುಷ್ಟತರ್ಕವೆಂಬ ಕಲಂಕದ ಕೆಸರನ್ನು ತೊಡೆದುಹಾಕಿಕೊಂಡಳೋ, ಸದಾಕಾಲಕ್ಕೂ ತನ್ನ ಸರಿಯಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಳೋ ಅಂಥ ಪೂಜ್ಯಪಾದ ಶಂಕರರನ್ನು ನಮಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಉಪನಿಷತ್ತು ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೆ ಕೆಲವರು ಮಾಡಿದ ದುರ್ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ-
ಗಳಿಂದ ವಿದ್ಯೆಯೇ ಕಲುಷಿತಗೊಂಡಿತ್ತು. ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ನೀಡಿದ
ಸರಿಯಾದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಿಂದಾಗಿ ಆ ವಾಕ್ಸಂಪತ್ತಿನ ಶುದ್ಧವಾದ ಅರ್ಥವು
ಲೋಕಕ್ಕೆ ದೊರೆಯಿತು.

ಯದೀಯಸಂಪರ್ಕಮವಾಪ್ಯ ಕೇವಲಂ
ವಯಂ ಕೃತಾರ್ಥಾ ನಿರವದ್ಯ ಕೀರ್ತಯಃ |

ಜಗತ್ತು ತೇ ತಾರಿತಶಿಷ್ಯಪಂಕ್ತಯೋ
ಜಯಂತಿ ದೇವೇಶ್ವರಪಾದರೇಣವಃ ||8||

8. ಯಾವನ ಪಾದಧೂಳಿಕಣದ ಸಂಪರ್ಕಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ನಾವು
ಕೃತಾರ್ಥರಾದೆವೋ, ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪರಿಶುದ್ಧವಾದ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು
ಪಡೆದೆವೋ ಅಂಥ ದೇವೇಶ್ವರಾಚಾರ್ಯರ ಶಿಷ್ಯರನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಿದ
ಪಾದರೇಣುಗಳು ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿವೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ತಮ್ಮ ಗುರುಗಳಾದ ಸುರೇಶ್ವರಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. 'ಆತ್ಮನಾಮ ಗುರೋರ್ನಾಮ ನಾಮಾತಿಕ್ರಮಣಸ್ಯ ಚ | ಶ್ರೇಯಃಕಾಮೋ ನ ಗೃಹ್ಣೀಯಾತ್ ಜ್ಯೇಷ್ಠಾಪತ್ಯಕಲತ್ರಯೋಃ ||' ಎಂಬ ಅಭಿಯುಕ್ತರ ವಚನದಂತೆ ಗುರುಗಳ ಹೆಸರನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಹೇಳಿಕೂಡದು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಸುರೇಶ್ವರ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ದೇವೇಶ್ವರ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆಂದು ಮಧುಸೂದನ ಸರಸ್ವತಿಗಳು.

ಗುರುಚರಣಸರೋಜಸನ್ನಿಧಾನಾದಪಿ
ವಯಮಸ್ಯ ಗುಣೈಕಕಲೇಶಭಾಜಃ |
ಅಪಿ ಮಹತಿ ಜಲಾರ್ಣವೇ ನಿಮಗ್ನಾಃ
ಸಲಿಲಮುಪಾದದತೇ ಮಿತಂ ಹಿ ಮೀನಾಃ ||9||

9. ನಾವು ಗುರುಗಳ ಚರಣಗಳ ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದರೂ ಅವರ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಲೇಶಮಾತ್ರವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದೇವೆ. ಮೀನುಗಳು ಮಹಾ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದ್ದರೂ ಸ್ವಲ್ಪ ನೀರನ್ನಷ್ಟೇ ಕುಡಿಯುತ್ತವೆಯಲ್ಲವೇ!

ಶಕ್ತೋ ಗುರೋಶ್ಚರಣಯೋರ್ನಿಕಟೇ ನಿವಾಸಾತ್
ನಾರಾಯಣಸ್ಮರಣತಶ್ಚ ನಿರಂತರಾಯಃ |
ಶಾರೀರಕಾರ್ಥವಿಷಯಾವಗತಿಪ್ರಧಾನಂ
ಸಂಕ್ಷೇಪತಃ ಪ್ರಕರಣಂ ಕರವಾಣಿ ಹೃಷ್ಯನ್ ||10||

10. ಗುರುಚರಣಗಳ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ವಾಸ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ನಾರಾಯಣಸ್ಮರಣೆಯಿಂದ ವಿಘ್ನರಹಿತನಾಗಿ ಶಾರೀರಕ-ಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರದ ವಿಷಯವೇ (ಬ್ರಹ್ಮಾತ್ಮೈಕ್ಯಜ್ಞಾನ) ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಈ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಸಂತೋಷದಿಂದ ರಚಿಸಿರುತ್ತೇನೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಗ್ರಂಥರಚನೆಯ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಶರೀರವು ಕುತ್ತಿತವಾಗಿರುವ ಕಾರಣ ಶರೀರಕವೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಶರೀರಕದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಜೀವನು ಶಾರೀರಕನು. ಅವನ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಕುರಿತಾಗಿ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ನಾಲ್ಕು ಅಧ್ಯಾಯಗಳುಳ್ಳ ಬಾದರಾಯಣರ ಗ್ರಂಥವೂ ಶಾರೀರಕ. ಅದರ ಅರ್ಥ ಬ್ರಹ್ಮಾತ್ಮೈಕ್ಯ. ಅದೇ ಈ ಗ್ರಂಥದ

ವಿಷಯವೂ ಹೌದು. ಬಾದರಾಯಣರ ಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ಭಗವತ್ಪಾದರು ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ವಿವರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಪಕ್ಷಸ್ಥಾಪನೆ ಮತ್ತು ಪರಪಕ್ಷನಿರಾಕರಣೆ ಎರಡೂ ಇವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವಪಕ್ಷಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾತ್ರವೇ ಇರುವುದರಿಂದ ಇದು ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಶಾರೀರಕದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸಂಕ್ಷೇಪಗೊಳಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಇದು 'ಸಂಕ್ಷೇಪ-ಶಾರೀರಕ'ವೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಶಾಸ್ತ್ರದ ಒಂದು ಅಂಶವನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ವಿವರಿಸುವುದೂ, ಅನುಕೂಲವಾದ ಇನ್ನೊಂದು ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುವುದೂ ಪ್ರಕರಣವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ 'ಅವಗತಿ' ಎಂದರೆ ನಿರ್ಗುಣಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆ. ಅದೇ ಪ್ರಧಾನವಿಷಯವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರೈಕದೇಶಸಂಬಂಧವನ್ನೂ 'ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನಾಂತರವನ್ನೂ ಹೇಳಿದಂತಾಗಿದೆ.

ಪದವಾಕ್ಯಮಾನನಿಪುಣಾ ನಿಪುಣಂ
 ವಿಮೃಶಂತ್ವಿದಂ ಪ್ರಕರಣಂ ಮನಸಾ |
 ಗುಣದೋಷನಿರ್ಣಯನಿಮಿತ್ತತಯಾ
 ಪ್ರಥಿತಾ ಹಿ ಪಂಡಿತಜನಾ ಜಗತಿ ||11||

11. ಪದವಾಕ್ಯಪ್ರಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ನಿಪುಣರಾದವರು ಈ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ಮನಸ್ಸಿಟ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿ ವಿಮರ್ಶೆಮಾಡಲಿ. ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತರಾದವರು ಗುಣದೋಷ ನಿರ್ಣಯಮಾಡಲು ಬಲ್ಲವರಾದ್ದರಿಂದಲೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಪದ=ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರ, ವಾಕ್ಯ=ಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರ. ವಿದ್ವಾಂಸರಾದವರು ಮಾತ್ರವೇ ನನ್ನ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸಲು ಅರ್ಹರು. ಸಾಮಾನ್ಯಜನರಿಗೆ ಇದು ಅಳವಲ್ಲ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಡಗಿದೆ.

ವಿದ್ವಾಂಸೋ ಯದಿ ಮಮ ದೋಷಮುದ್ಗಿರೇಯು-
 ಯದ್ವಾ ತೇ ಗುಣಗಣಮೇವ ಕೀರ್ತಯೇಯುಃ |
 ತುಲ್ಯಂ ತದ್ ಬಹು ಮನ್ಯತೇ ಮನೋ ಮದೀಯಂ
 ಕಷ್ಟಂ ತದ್ ಬತ ಮನುತೇ ಯದಾಹ ಮಂದಃ ||12||

12. ವಿದ್ವಾಂಸರಾದವರು ನನ್ನ ದೋಷಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿ ಆಡಲಿ ಅಥವಾ ಗುಣಗಳನ್ನು ಹೊಗಳಲಿ, ನನ್ನ ಮನಸ್ಸು ಅವೆರಡನ್ನೂ ಸಮವಾಗಿ ಗೌರವಿಸುತ್ತದೆ. ಮೂರ್ಖರು ಏನಾದರೂ ಹೇಳಿದರೆ ಅದನ್ನು ಸಹಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಕಷ್ಟ.

ಮಹಾಮಹಿಮ್ನಾಮಪಿ ಯಶ್ಚಿಕೀರ್ಷತಿ
 ಸ್ವಭಾವಸಂಶುದ್ಧತರಂ ತಿರೋ ಯಶಃ |
 ಸ ನೂನಮಾಚ್ಛಾದಯಿತುಂ ಪ್ರವರ್ತತೇ
 ವಿವಸ್ವತೋ ಹಸ್ತತಲೇನ ಮಂಡಲಮ್ ||13||

13. ಯಾವನು ಮಹಾಮಹಿಮರ ಶುದ್ಧವಾದ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ತಿರಸ್ಕರಿಸಲು ಬಯಸುತ್ತಾನೋ ಅವನು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿಯೂ ಅಂಗೈಯಿಂದ ಸೂರ್ಯಮಂಡಲವನ್ನು ಮುಚ್ಚಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಪುರುಷಾಪರಾಧಮಲಿನಾ ಧಿಷಣಾ
 ನಿರವದ್ಯಚಕ್ಷುರುದಯಾಪಿ ಯಥಾ |
 ನ ಫಲಾಯ ಭರ್ಘವಿಷಯಾ ಭವತಿ
 ಶ್ರುತಿಸಂಭವಾಪಿ ತು ತಥಾತ್ಮಧೀಃ ||14||

14. ನಿರ್ದುಷ್ಟವಾದ ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಸಹ ಭರ್ಘವಿಷಯದ ಬುದ್ಧಿಯು ಪುರುಷದೋಷದಿಂದಾಗಿ ನಿಶ್ಚಯವೆಂಬ ಫಲವನ್ನು ಹೇಗೆ ಕೊಡಲಾರದೋ ಹಾಗೆಯೇ ವೇದಾಂತ-ಗಳಿಂದುಂಟಾದ ಆತ್ಮವಿಷಯಕ ಬುದ್ಧಿಯೂ ಸಹ ಪುರುಷದೋಷ-ದಿಂದಾಗಿ ನಿಶ್ಚಯವನ್ನು ಪಡೆಯಲಾರದು.

ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಥೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಾರೆ. ಒಬ್ಬ ರಾಜನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಭರ್ಘು ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಮಂತ್ರಿಯೊಬ್ಬನಿದ್ದನಂತೆ. ಅವನು ರಾಜನಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಿಯನಾಗಿದ್ದ. ಇದನ್ನು ಕಂಡು ಉಳಿದ ಆಸ್ಥಾನಿಕರು, ಮಂತ್ರಿಗಳು ಅಸೂಯೆಪಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಮಯಸಾಧಿಸಿ ರಾಜನಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗದಂತೆ ಅವನನ್ನು ವಿದೇಶಕ್ಕೆ ಸಾಗಿಸಿಬಿಟ್ಟರು. ಭರ್ಘು ಸತ್ತುಹೋದ ಎಂಬ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ರಾಜನ ಕಿವಿಯ ಮೇಲೆ ಹಾಕಿದರು.

ರಾಜನು ಅದನ್ನು ನಂಬಿದ. ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳಾದ ಬಳಿಕ ದೂರದ ಊರೊಂದರಲ್ಲಿ ಭರ್ಘುವನ್ನು ನೋಡಿದ. ಆದರೂ ಇವನು ಭರ್ಘುವಿನಂತಿರುವ ಇನ್ನಾರೋ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿದನೇ ವಿನಾ ಭರ್ಘುವೆಂದು ನಂಬಲಿಲ್ಲ. ಅವನ ಕಣ್ಣು ಸರಿಯಾಗಿಯೇ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ್ದರೂ ಭರ್ಘು ಸತ್ತುಹೋಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬ ವಿಪರೀತಭಾವನೆ ಅವನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಸತ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಲಾಗಲಿಲ್ಲ.

ಈಗ ಪ್ರಕೃತಕ್ಕೆ ಬರೋಣ. ನಮಗೆ ಪರಮಾತ್ಮಕ ಜ್ಞಾನವುಂಟಾಗಬೇಕಾದರೆ ನಮಗೆ ಪ್ರಮಾತ್ರ, ಪ್ರಮಾಣ, ಪ್ರಮೇಯ ಎಂಬ ಅಂಶಗಳು ಬೇಕು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ದುಷ್ಟವಾದರೂ ನಮಗೆ ಪರಮಾತ್ಮಕ-ಜ್ಞಾನವುಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಹಾರುತ್ತಿರುವ ಪಕ್ಷಿ ನಮಗೆ ಗೋಚರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ಪ್ರಮೇಯಗತದೋಷದಿಂದ. ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಪೊರೆಬಂದಾಗ ನಮಗೇನೂ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ಪ್ರಮಾಣಗತದೋಷ. ಅಂತಃಕರಣದಲ್ಲಿ ಭ್ರಾಂತಿಯಿದ್ದಾಗ ವಸ್ತುವಿನ ಸರಿಯಾದ ಜ್ಞಾನ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ಪ್ರಮಾತ್ರಗತದೋಷ. ಪ್ರಕೃತ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಅಂತಃಕರಣವಿಶಿಷ್ಟಚೇತನ ಅಂದರೆ ಜೀವನೇ ಪ್ರಮಾತಾ. ಉಪನಿಷದ್ವಾಕ್ಯವೇ ಪ್ರಮಾಣ. ಜೀವಬ್ರಹ್ಮಾಭೇದವೇ ಪ್ರಮೇಯ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣ ಹಾಗೂ ಪ್ರಮೇಯಗಳು ಪರಿಶುದ್ಧವಾಗಿಯೇ ಇವೆ. ದೋಷವಿರುವುದು ಪ್ರಮಾತ್ರವಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ. ಆ ದೋಷವನ್ನು ಮೊದಲು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ. 'ಅಹಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ಮಿ' ನಾನು ಬ್ರಹ್ಮವಾಗಿದ್ದೇನೆ ಎಂಬ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ 'ಜೀವಬ್ರಹ್ಮಾಭೇದ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ' ಎಂಬ ಅಸಂಭಾವನೆ ಮತ್ತು 'ನಾನು ಜೀವನೇ ವಿನಾ ಬ್ರಹ್ಮವಲ್ಲ' ಎಂಬ ವಿಪರೀತಭಾವನೆಗಳು ಪ್ರತಿಬಂಧಕಗಳಾಗಿವೆ.

ಪುರುಷಾಪರಾಧವಿಗಮೇ ತು ಪುನಃ
 ಪ್ರತಿಬಂಧಕವ್ಯುದಸನಾತ್ ಸಫಲಾ |
 ಮಣಿಮಂತ್ರಯೋರಪಗಮೇ ತು ಯಥಾ
 ಸತಿ ಪಾವಕಾದ್ ಭವತಿ ಧೂಮಲತಾ ||15||

15. ಮಣಿಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿದಾಗ ಬೆಂಕಿಯು ಹೊಗೆಯನ್ನು ಹೊರಡಿಸುತ್ತ ಹೊತ್ತಿ ಉರಿಯುವಂತೆ ಪುರುಷದೋಷಗಳ ನಿವಾರಣೆಯಾದಾಗ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವು ಕಳೆದು ಪುರುಷಬುದ್ಧಿಯು ಫಲವನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ.

ಒಂದು ಜಾತಿಯ ಮಣಿ ಅಥವಾ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಮಂತ್ರ ಇವುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಬೆಂಕಿಯ ದಾಹಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣ ಕಡಿಮೆಮಾಡಬಹುದೆಂದು ಕೆಲವು ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಇದನ್ನೇ ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಮೇಲಿನ ಹೇಳಿಕೆ ಬಂದಿದೆ. ಮಣಿ ಮತ್ತು ಮಂತ್ರಗಳು ಅಗ್ನಿಯ ದಾಹಶಕ್ತಿಗೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಗಳು. ಅವುಗಳಿರುವಾಗ ಬೆಂಕಿ ಉರಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಅವುಗಳನ್ನು ದೂರಸರಿಸಿದಾಗ ಬೆಂಕಿ ಉರಿಯುತ್ತದೆ. ಅದೇರೀತಿ ಪುರುಷದೋಷವನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿದಾಗ ವೇದವಾಕ್ಯಗಳಿಂದುಂಟಾದ ಬುದ್ಧಿಯು ಫಲವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಪುರುಷಾಪರಾಧವಿನಿವೃತ್ತಿಫಲಃ

ಸಕಲೋ ವಿಚಾರ ಇತಿ ವೇದವಿದಃ |

ಅನಪೇಕ್ಷತಾಮನುಪರುದ್ಧ್ಯ ಗಿರಃ

ಫಲವದ್ ಭವೇತ್ ಪ್ರಕರಣಂ ತತಃ ||16||

16. ವೇದದ ಅನಪೇಕ್ಷತೆಯನ್ನು ಬಾಧಿಸದೆ ವಿಚಾರವೆಲ್ಲ ಪುರುಷಾಪರಾಧನಿರಸನಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಇದೆಯೆಂದು ವೇದಜ್ಞರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಪ್ರಕರಣವು ಪ್ರಯೋಜನವುಳ್ಳದ್ದು.

ನಮ್ಮ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ವೇದವನ್ನು ಸ್ವತಃ ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ನಿರಪೇಕ್ಷರವಃ ಶ್ರುತಿಃ ವೇದದಲ್ಲಿ ಪದ, ಪದಾರ್ಥ ಹಾಗೂ ಅವುಗಳಿಗಿರುವ ಸಂಬಂಧ ನಿತ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ತನ್ನ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡಲು ವೇದಕ್ಕೆ ವಿಚಾರವೇ ಮುಂತಾದ ಅನ್ಯಸಹಾಯಗಳ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲ. ಹಾಗೇನಾದರೂ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಲ್ಲಿ ವೇದಕ್ಕೆ ಸಾಪೇಕ್ಷತೆಯುಂಟಾಗಿ ಅದರ ಸ್ವತಃಪ್ರಮಾಣತ್ವಕ್ಕೆ ಭಂಗಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಚಾರವನ್ನೆಲ್ಲ ಪುರುಷಗತದೋಷನಿವಾರಣೆಗಾಗಿ ಎಂದು ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಈ ರೀತಿ ಪುರುಷದೋಷವೆಂಬ ಪ್ರತಿಬಂಧದ ನಿವಾರಣೆಯೂ ಸಹ ವೇದವು ತನ್ನ ಸ್ವಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಬಗ್ಗೆ ಅಲ್ಲ.

ವೇದವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನವುಂಟಾದರೂ ಅವಿದ್ಯಾನಿವೃತ್ತಿಗೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಾಗಿರುವ ಪುರುಷದೋಷ ನಿವಾರಣೆಯಾಗುವವರೆಗೂ ಅವಿದ್ಯಾನಿವೃತ್ತಿಯಾಗಲಾರದು. ಅಸಂಭಾವನೆ, ವಿಪರೀತ ಭಾವನೆಗಳೆಂಬ ದೋಷಗಳೇ ಅವಿದ್ಯಾನಿವೃತ್ತಿಗೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಗಳು. ವಿಚಾರದಿಂದ ಈ ದೋಷಗಳ ನಿವಾರಣೆಯಾದಾಗ ಪ್ರತಿಬಂಧರಹಿತ ಅವಿದ್ಯಾ-ನಿವೃತ್ತಿಯುಂಟಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತಿಬಂಧ-ನಿವಾರಣೆಯೇ ವಿಚಾರದ ಫಲವಾದುದರಿಂದ ಈ ಪ್ರಕರಣವು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆ.

ಪುರುಷಾಪರಾಧಶತಸಂಕುಲತಾ

ವಿನಿವರ್ತತೇ ಪ್ರಕರಣೇನ ಗಿರಃ |

ಸ್ವಯಮೇವ ವೇದಶಿರಸೋ ವಚನಾ-

ದಥ ಬುದ್ಧಿರುದ್ಧವತಿ ಮುಕ್ತಿಫಲಾ ||17||

17. ವೇದವಾಚ್ಯಕ್ಕೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡ ನೂರಾರುಪುರುಷಾಪರಾಧಗಳೆಂಬ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಗಳು ಈ ಪ್ರಕರಣದಿಂದ ನಿವಾರಣೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಆಮೇಲೆ ಉಪನಿಷದ್ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ತಾನಾಗಿಯೇ ಮುಕ್ತಿದಾಯಕವಾದ ಬುದ್ಧಿ ಉದಯಿಸುತ್ತದೆ.

ವೇದವು ಸ್ವತಃ ಪರಿಶುದ್ಧವೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಪುರುಷರು ತಮ್ಮ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಬುದ್ಧಿಯಿಂದಾಗಿ (ವೇದವು ಪ್ರಮಾಣವೋ ಅಲ್ಲವೋ ಎಂಬ ಶಂಕೆಯಿಂದಾಗಿ) ಅದನ್ನು ಕಲುಷಿತಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಪ್ರಕರಣದಿಂದ ಪುರುಷರ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಬುದ್ಧಿನಿವಾರಣೆಯಾದರೆ ವೇದದಿಂದ ಸ್ವರಸವಾಗಿಯೇ ಮುಕ್ತಿದಾಯಕವಾದ ಬುದ್ಧಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯವನ್ನ ಕರಣಂ ಘಟತೇ ವಿಚಾರೋ

ನಾಪ್ಯಂಗಮಸ್ಯ ಪರಮಾತ್ಮಧಿಯಃ ಪ್ರಸೂತೌ |

ಸಾಪೇಕ್ಷತಾಪತತಿ ವೇದಗಿರಸ್ತಥಾತ್ಲೇ

ಬ್ರಹ್ಮಾತ್ಮನಃ ಪ್ರಮಿತಿಜನ್ಮನಿ ತನ್ನ ಯುಕ್ತಮ್ ||18||

18. ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಚಾರವು ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯದಂತೆ ಕರಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂಗವೂ ಅಲ್ಲ. ವಿಚಾರವು ಆತ್ಮವಿದ್ಯೆಗೆ ಕರಣ ಅಥವಾ ಅಂಗವೆಂದು ಒಪ್ಪಿದರೆ ವೇದವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಾಪೇಕ್ಷತೆ-ಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ವೇದವಾಕ್ಯವು ಆತ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಾಪೇಕ್ಷತೆ ಸರಿಯಲ್ಲ.

ವಿಚಾರವು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಕರಣವೆ? ಅಥವಾ ಕರಣದ ಅಂಗವೆ? ಕರಣವೆನ್ನುವಂತಿಲ್ಲ. ಪ್ರಮೆಗೆ ಕರಣವಾದದ್ದು ಪ್ರಮಾಣ. ವಿಚಾರವೇನಾದರೂ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿಯೇ ಪ್ರಮಾಣವೆನಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಕರಣವೆಂದು ಒಪ್ಪಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಸ್ವಶಾಖಾಧ್ಯಯನವು ಅರ್ಥಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಕರಣವಾಗುವಂತೆ ಇದು ಕರಣವಲ್ಲ. ವಿಚಾರವು ಸ್ವತಂತ್ರಪ್ರಮಾಣವಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅದು ಪ್ರಮಾಣಾನುಗ್ರಾಹಕ ತರ್ಕವಾಗಬಹುದು. ಎರಡನೆಯದಾಗಿ ಕರಣದ ಅಂಗವೆನ್ನುವಂತೆಯೂ ಇಲ್ಲ. ಶ್ರುತಿ, ಲಿಂಗ, ವಾಕ್ಯ, ಮುಂತಾದವುಗಳು ಅಂಗತ್ವವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ಪ್ರಮಾಣಗಳು. ಇಲ್ಲಿ ಅಂಥ ಪ್ರಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೂ ಇಲ್ಲ, ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ವಿಚಾರದ ಸಹಾಯದಿಂದಲೇ ವೇದಾರ್ಥವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವುದಾದಲ್ಲಿ ವೇದಕ್ಕೆ ಸಾಪೇಕ್ಷತೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ನಿರಪೇಕ್ಷ-ವೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ.

ವ್ಯುತ್ಪನ್ನಸ್ಯ ಹಿ ಬುದ್ಧಿಜನ್ಮಸಹಸಾ ವಾಕ್ಯಶ್ರುತೌ ದೃಶ್ಯತೇ
ವಾಕ್ಯಾರ್ಥೇ ನ ತತೋಽಸ್ತಿ ಬುದ್ಧಿಜನನೇ ಮೀಮಾಂಸನವ್ಯಾಪೃತಿಃ |
ತೇನಾರ್ಥಾತ್ಕರಣಾದಿಭಾವಜನನೇ ಮೀಮಾಂಸನಸ್ಯಾಶ್ರುತೇ
ವೇದಾರ್ಥಪ್ರಮಿತೌ ತು ವೇದವಚಸಃ ಸಾಪೇಕ್ಷತಾಯಾಸೃತಿ ||19||

19. ವ್ಯುತ್ಪನ್ನನಾದವನಿಗೆ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಕೇಳಿದೊಡನೆಯೇ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಜ್ಞಾನವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯಜ್ಞಾನವಾಗಲೀ, ವಿಚಾರವಾಗಲೀ ಏನೂ ಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ವೇದಾರ್ಥದ ಪ್ರಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ಕರಣತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ ವೇದಕ್ಕೆ ಸಾಪೇಕ್ಷತೆಯೇ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಯಾವನು ವ್ಯುತ್ಪನ್ನನೋ ಯಾವನಿಗೆ ಪದ-ಪದಾರ್ಥಸಂಬಂಧಗಳ ಅರಿವುಂಟೋ ಅವನಿಗೆ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಕೇಳಿದೊಡನೆಯೇ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥ-

ಜ್ಞಾನವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿ ತಾತ್ಪರ್ಯಜ್ಞಾನದ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ತಾತ್ಪರ್ಯಜ್ಞಾನವು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ವಿಚಾರವೂ ಕಾರಣವೆಂದಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅದೇರೀತಿ ವೇದವಾಕ್ಯವನ್ನು ಕೇಳಿದ ವ್ಯುತ್ಪನ್ನನು ಅದರ ಅರ್ಥವನ್ನು ಅರಿಯುತ್ತಾನೆ. ಅಲ್ಲಿ ವಿಚಾರದ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲ. ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿದೆಯೆಂದೊಪ್ಪಿದರೆ ವೇದದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಪೇಕ್ಷತೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ವೈದಿಕರಿಗೆ ಅದು ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲ.

ಆಚ್ಛಾದ್ಯ ವಿಕ್ಷಿಪತಿ ಸಂಸ್ಕರದಾತ್ಮರೂಪಂ
ಜೀವೇಶ್ವರತ್ವಜಗದಾಕೃತಿಭಿರ್ಮೃಷ್ಯವ |
ಅಜ್ಞಾನಮಾವರಣವಿಭ್ರಮಶಕ್ತಿಯೋಗಾ-
ದಾತ್ಮತ್ವಮಾತ್ರವಿಷಯಾಶ್ರಯತಾಬಲೇನ ||20||

20. ಅಖಂಡಚೈತನ್ಯವನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸಿ ಅದನ್ನೇ ವಿಷಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಆವರಣವಿಕ್ಷೇಪಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅಜ್ಞಾನವು ಸ್ವಯಂಪ್ರಕಾಶವಾಗಿರುವ ಆತ್ಮರೂಪವನ್ನು ಮರೆಮಾಡಿ ಜೀವ-ಈಶ್ವರ-ಪ್ರಪಂಚರೂಪವಾಗಿ ಸುಳ್ಳೇ ತೋರ್ಪಡಿಸುತ್ತದೆ.

ಅಜ್ಞಾನವು ಆವರಣ-ವಿಕ್ಷೇಪಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ವಸ್ತುಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಹಾಕುವುದು ಆವರಣಶಕ್ತಿ. ಹೊಸದನ್ನು ಹುಟ್ಟುಗಟ್ಟಿ ತೋರಿಸುವುದು ವಿಕ್ಷೇಪಶಕ್ತಿ. ಅಜ್ಞಾನವು ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಹಾಕಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಜೀವ-ಈಶ್ವರ-ಜಗತ್ತು ಎಂದು ನಾನಾಕಾರವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಅಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಆತ್ಮನೇ ಆಶ್ರಯ ಹಾಗೂ ಆತ್ಮನೇ ವಿಷಯ. ಈ ಅಜ್ಞಾನವು ಭಾವರೂಪವಾದದ್ದು ಕೇವಲ ಜ್ಞಾನಾಭಾವವಲ್ಲ. ತೋರಿಕೆಯ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಮಿಥ್ಯಾ ಆದರೂ ಭಾವರೂಪವಾದವು. ಆದುದರಿಂದ ಅವುಗಳ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವೂ ಭಾವರೂಪವೇ ಆಗಿರಬೇಕು. "ನಾನು ಅಜ್ಞನು", "ನನ್ನನ್ನು ನಾನು ಅರಿಯೆ" ಮುಂತಾದ ಅನುಭವಗಳಲ್ಲಿ ಅಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಆತ್ಮನೇ ಆಶ್ರಯನೆಂದೂ ಆತ್ಮನೇ ವಿಷಯವೆಂದೂ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಮಾತ್ರವಿಷಯಾಶ್ರಯತಾಬಲೇನ

ಪ್ರತ್ಯಕ್ಸ್ವರೂಪಮಪಿಧಾಯ ಪರಾಗ್ನಿವರ್ತೈಃ |

ಪ್ರತ್ಯಂಚಮದ್ವಯಮಶೇಷವಿಶೇಷಹೀನಂ

ವಿಕ್ಷಿಪ್ಯ ತಿಷ್ಠತಿ ತದಗ್ರಹಣಂ ಮೃಷೈವ ||21||

21. ಆ ಅಗ್ರಹಣಾತ್ಮಕವಾದ ಅಜ್ಞಾನವು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಸ್ವರೂಪವಾದ ಚೈತನ್ಯವನ್ನೆಲ್ಲ ತನ್ನ ವಿಷಯವನ್ನಾಗಿಯೂ ತನಗೆ ಆಶ್ರಯವನ್ನಾಗಿಯೂ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದೆ. ತಾನೇ ರಚಿಸಿದ ಬಾಹ್ಯವಿವರ್ತ(ಪ್ರಪಂಚ)ದ ಮೂಲಕ ತನ್ನ ಆಶ್ರಯವಾದ ಆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಸ್ವರೂಪವನ್ನೇ ಮುಚ್ಚಿ ನಿರ್ವಿಶೇಷವೂ ಅದ್ವಯವೂ ಆದ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಮಿಥ್ಯಾಭೂತವಾದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಆರೋಪಿಸಿದೆ.

ಕತ್ತಲೆಯು ಯಾವ ಕೋಣೆಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿರುತ್ತದೋ ಆ ಕೋಣೆಯನ್ನೇ ಆವರಿಸುತ್ತದೆ. ಅದೇರೀತಿ ಅಜ್ಞಾನವು ಚೈತನ್ಯವನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸಿ ಅದನ್ನೆ ಮುಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ತಾನು ಆಶ್ರಯಿಸಿರುವ ಆತ್ಮನ ಸದಂಶವನ್ನು ಮುಚ್ಚದೆ ತನಗೆ ಆಶ್ರಯವಲ್ಲದ ಆನಂದಾಂಶವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಮುಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಯದೃಪಿ ಆತ್ಮನು ನಿರಂಶನಾಗಿದ್ದರೂ ಅಜ್ಞಾನವು ಅವನಲ್ಲಿ ಅಂಶವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿ ಜೀವೇಶ್ವರಾದಿ ಭೇದವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಈ ಭೇದವು ಅನಾದಿಯಾದರೂ ಅಜ್ಞಾನಾಧೀನವಾದುದರಿಂದ ಮಿಥ್ಯಾ ಅಂದರೆ ಅನಿರ್ವಚನೀಯವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಲಿಂಗವಚನಾನಿ ಹಿ ದರ್ಶಯಂತಿ

ನಿರ್ದುಃಖನಿತ್ಯಸುಖವಿಗ್ರಹತಾಂ ಪ್ರತೀಚಿಃ |

ನಿರ್ದುಃಖನಿತ್ಯಸುಖವಿಗ್ರಹಭೂಮ್ನಿ ನಾಸ್ಮಿನ್

ಸಂಭಾವ್ಯತೇ ದೃಶಿ ಪುರೋದಿತಮಲ್ಪರೂಪಮ್ ||22||

22. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ, ಅನುಮಾನ, ಶಬ್ದಗಳೆಂಬ ಮೂರು ಪ್ರಮಾಣಗಳು ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮವು ನಿರ್ದುಃಖ ನಿತ್ಯಸುಖಸ್ವರೂಪವೆಂದು ತೋರಿಸಿಕೊಡುತ್ತಿವೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಈ ನಿರ್ದುಃಖನಿತ್ಯಸುಖಸ್ವರೂಪವಾದ ಚೈತನ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನತ್ವವನ್ನುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಎಲ್ಲ ಪ್ರಮಾಣಗಳೂ ಆತ್ಮನನ್ನು ಸಚ್ಚಿದಾನಂದಸ್ವರೂಪವೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಅಂಥ ಅಖಂಡಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಭೇದ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ತೋರುವ ಭೇದ ಮಿಥ್ಯೆ ಎಂಬ ಭಾವ.

ಪ್ರಾಜ್ಞೇ ಸುಖಂ ಸಮನುಭೂಯ ಸಮುತ್ಥಿತಃ ಸನ್
ಸರ್ವಪ್ರಕಾರವಿಷಯಪ್ರತಿಪತ್ತಿತೂನ್ಯೇ |

ಸುಷೋಽಹಮತ್ರ ಸುಖಮಿತ್ಯನುಸಂದಧಾನಃ
ಸರ್ವೋಽಪಿ ಜಂತುರವಗಚ್ಛತಿ ತಸ್ಯ ಸೌಖ್ಯಮ್ ||23||

23. ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯಿಂದಲೂ ವಿಷಯದ ಅರಿವೇ ಇಲ್ಲದ ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸುಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿ ಎಚ್ಚಿತ್ತ ಎಲ್ಲರೂ ನಾನು ಇಲ್ಲಿ ಸುಖವಾಗಿ ನಿದ್ರಿಸಿದ್ದೆ ಎಂದು ನೆನೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಆ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನ ಸುಖರೂಪತೆಯನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.

ಸುಷುಪ್ತ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರುವ ಜೀವನನ್ನು ಪ್ರಾಜ್ಞನೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಸುಷುಪ್ತಿಯನ್ನೇ ಪ್ರಾಜ್ಞನೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಅಂಥ ಸುಷುಪ್ತಿಯಿಂದ ಎಚ್ಚಿತ್ತವನು ನಾನು ಇಷ್ಟುಹೊತ್ತು ಸುಖವಾಗಿ ಮಲಗಿದ್ದೆ ಎಂದು ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಆ ಸ್ಮರಣೆಗೆ ಹಿಂದೆ ಸುಖದ ಅನುಭವವಿರಬೇಕು. ಆದರೆ ಆ ಸುಖ ಯಾವುದೇ ವಿಷಯದ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಉಂಟಾದದ್ದಲ್ಲ. ಆ ಗಾಢನಿದ್ರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ವಿಷಯದ ಸಂಪರ್ಕವಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಅನುಭವಿಸಿದ ಸುಖ ಆತ್ಮಾನುಭವವೇ. ಅದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಭಾವಾತ್ಮಕ ಹಾಗೂ ಅಭಾವಾತ್ಮಕ ವಿಷಯದ ಜ್ಞಾನವೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಸುಖಾನುಭವವಿರುವುದರಿಂದ ಆತ್ಮ ಸುಖರೂಪನೆಂಬುದೇ ನಿಶ್ಚಯ.

ಸರ್ವಂ ಯದರ್ಥಮಿಹ ವಸ್ತು ಯದಸ್ತಿ ಕಿಂಚಿತ್
ಪಾರಾರ್ಥ್ಯಮುಜ್ಞತಿ ಚ ಯನ್ನಿಜಸತ್ತಯೈವ |
ತದ್ಧರ್ಣಯಂತಿ ಹಿ ಸುಖಂ ಸುಖಲಕ್ಷಣಜ್ಞಾಃ
ತತ್ತತ್ಯಗಾತ್ಮನಿ ಸಮಂ ಸುಖತಾಸ್ಯ ತಸ್ಮಾತ್ ||24||

24. ಈ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿರುವ ವಸ್ತುಗಳೆಲ್ಲ ಯಾವುದರ ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕಾಗಿ ಇವೆಯೋ, ಯಾವುದು ತನ್ನ ಇರುವಿಕೆಯಿಂದಲೇ ತಾನು ಬೇರೆ ವಸ್ತುವಿನ ಅಂಗವಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಡುತ್ತದೋ, ಅದನ್ನು ಸುಖವೆಂದು ಸುಖದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಅರಿತವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಲಕ್ಷಣವು ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸರಿಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನು ಸುಖಸ್ವರೂಪನು.

ಸುಖವೆಂದರೇನು ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಹೇಳುವುದು ಹೀಗೆ- ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳೂ ಯಾವುದಕ್ಕಾಗಿ ಇರುತ್ತವೋ, ಯಾವುದು ಮಾತ್ರ ಇನ್ನೊಂದು ವಸ್ತುವಿಗಾಗಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅದೇ ಸುಖ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಸಿಹಿಭಕ್ಷ್ಯಗಳು, ಮಧುರವಾದ ಸಂಗೀತ ಇವೆಲ್ಲ ಯಾಕಾಗಿ ಎಂದು ಕೇಳಿದರೆ ಸುಖಕ್ಕಾಗಿ ಎಂದೇ ಉತ್ತರ. ಸುಖ ಯಾಕಾಗಿ ಎಂದರೆ ಉತ್ತರವಿಲ್ಲ. ಸುಖವು ಸ್ವಪ್ರಧಾನವಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಆತ್ಮನ ಲಕ್ಷಣವೂ ಇದೇ ಆಗಿದೆ. ಎಲ್ಲವೂ ಆತ್ಮನಿಗಾಗಿ. ಆದರೆ ಆತ್ಮನು ಮತ್ತೊಬ್ಬನಿಗಾಗಿ ಅಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಆತ್ಮ ಹಾಗೂ ಸುಖದ ಲಕ್ಷಣ ಒಂದೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಆತ್ಮನು ಸುಖರೂಪನು ಎಂಬ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಬರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲೊಂದು ಶಂಕೆ ಬರಬಹುದು. 'ಸಂಪತ್ತು ನನಗಿರಲಿ' 'ಅಧಿಕಾರ ನನಗಿರಲಿ' ಎಂಬಂತೆ 'ಸುಖ ನನಗಿರಲಿ' ಎಂಬ ವ್ಯವಹಾರವೂ ಇದೆಯಲ್ಲ? ಇದರಿಂದ ಸುಖವೂ ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗಾಗಿ ಎಂದು ಆಗುತ್ತದಲ್ಲವೆ! ನಿಜ, ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ. ಐಶ್ವರ್ಯಅಧಿಕಾರಗಳ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಿಂದ ಸುಖವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಸುಖದ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಿಂದ ಮತ್ತೆ ಸುಖವುಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. 'ನನಗೆ ಸುಖವಾಗಲಿ' ಎಂದರೆ 'ನನಗೆ ಸುಖಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಲಿ, ಸುಖಾನುಭವವಾಗಲಿ' ಎಂದೇ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಶುದ್ಧಚೈತನ್ಯವು ಸುಖರೂಪ. ಅಹಂಕಾರವಿಶಿಷ್ಟಚೈತನ್ಯ ಮಮತ್ವದ ಅಧಿಕರಣ. ಹೀಗಾಗಿ 'ನನಗೆ ಸುಖವಾಗಲಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಷಷ್ಠೀ ವಿಭಕ್ತಿಯ ಪ್ರಯೋಗ ಆಗಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಪ್ರೇಮಾನುಪಾಧಿರಸುಖಾತ್ಮನಿ ನೋಪಲಬ್ಧಃ

ಸ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನಿ ಕೃಮೇರಪಿ ನಿತ್ಯಸಿದ್ಧಃ |

ಪ್ರೇಯಃ ಶ್ರುತೇರಪಿ ತತಃ ಸುಖತಾನುಮಾನಂ

ನೈಯಾಯಿಕೋಽಪಿ ನ ದೃಗಾತ್ಮನಿ ನಿಹ್ನುವೀತ ||25||

25. ಯಾವುದು ಸುಖಿಸ್ವರೂಪವಲ್ಲವೋ ಆ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ನಿರುಪಾಧಿಕ (ಸ್ವಾಭಾವಿಕ) ಪ್ರೇಮವು ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಕೃಮಿಗೂ ಕೂಡ ತನ್ನ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕಪ್ರೇಮವಿರುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. 'ತದೇತತ್ ಪುತ್ರಾತ್ ಪ್ರೇಯಃ' ಮುಂತಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದಲೂ ಆತ್ಮನು ಪರಮಪ್ರೇಮಾಸ್ಪದನೆಂಬುದು ನಿತ್ಯಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ದೃಕ್-ಸ್ವರೂಪನಾದ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸುಖದ ಅನುಮಾನವನ್ನು ನೈಯಾಯಿಕನೂ ಬಚ್ಚಿಡಲಾರ.

ಅನುಮಾನಪ್ರಮಾಣದಿಂದಲೂ ಆತ್ಮನು ಸುಖಿಸ್ವರೂಪನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. "ಆತ್ಮನು ಸುಖಿಸ್ವರೂಪನು. ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಪ್ರೇಮಕ್ಕೆ ಆಸ್ವದನಾದ್ದರಿಂದ. ಯಾವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಪ್ರೇಮಕ್ಕೆ ಆಸ್ವದವಲ್ಲವೋ ಅದು ಸುಖಿಸ್ವರೂಪವಲ್ಲ. ದುಃಖದಂತೆ" ಎಂಬುದು ವೃತ್ತಿರೇಕಾನುಮಾನದ ಸ್ವರೂಪ. ಕೇವಲ ಅನುಮಾನಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಶ್ರುತಿಯೂ ಸಹ "ತದೇತತ್ ಪ್ರೇಯಃ ಪುತ್ರಾತ್ ಪ್ರೇಯೋ, ವಿತ್ತಾತ್" (ಬೃ.1.4.8) ಮಗ, ಸಂಪತ್ತು, ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತಲೂ ಆತ್ಮನು ಪ್ರಿಯನು ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಪುತ್ರಾದಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರೇಮ ಔಪಾಧಿಕವಾದುದು. ಆತ್ಮನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟದಾದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿ. ಆತ್ಮನಲ್ಲಿಯಾದರೋ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಪ್ರೀತಿಯಿರುತ್ತದೆ.

ಆನಂದವಿಗ್ರಹಮಪಾಸ್ತಸಮಸ್ತದುಃಖಮ್
 ವಸ್ತುಸ್ವಭಾವಪರಿವರ್ಜಿತಸರ್ವಭೇದಮ್ |
 ಆತ್ಮಾನಮಧ್ಯಯನವಿಧ್ಯನುಸಾರಿಣಸ್ತಂ
 ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷತಃ ಶ್ರುತಿಶಿರಸ್ಸು ಸಮಾಮನಂತಿ ||26||

26. ಅಧ್ಯಯನವಿಧಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವವರು ವೇದಾಂತವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಯೇ ಆನಂದರೂಪನೂ, ಸಮಸ್ತ ದುಃಖರಹಿತನೂ, ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಸಕಲಭೇದರಹಿತನೂ (ಆದ ಆತ್ಮನನ್ನು) ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

'ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯೋ ಅಧ್ಯೇತವ್ಯಃ' ಎನ್ನುವುದು ಅಧ್ಯಯನವಿಧಿ. ಅರ್ಥಜ್ಞಾನರೂಪವಾದ ದೃಷ್ಟಿಫಲಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಅಧ್ಯಯನವಿಧಿಯನ್ನು

ವಿದ್ವಾಂಸರು ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೆ. ವೇದಾಂತವಾಕ್ಯಗಳು ಸಿದ್ಧಾರ್ಥವಾದ
ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವುದೆಂದು ಅವರೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಅಧ್ಯಸ್ತಮಲ್ಪವಪುರಸ್ಕ ನ ವಾಸ್ತವಂ ತತ್
ಪ್ರತ್ಯಕ್ ಪರಾಗ್ ದ್ವಯಮಿದಂ ಹಿ ಪರಸ್ಪರಸ್ಮಿನ್ |
ಅಧ್ಯಸ್ತತಾಂ ಪ್ರತಿಸಮರ್ಥಮಬೋಧಮಾತ್ರ-
ಮನ್ಯೋನ್ಯರೂಪಮಿಥುನೀಕರಣೇ ನಿಮಿತ್ತಮ್ ||27||

27. ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನವಾದ ಅಹಂಕಾರಾದಿಗಳು (ಈ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ) ಅಧ್ಯಸ್ತವಾದದ್ದು,
ವಾಸ್ತವವಲ್ಲ. ಈ ಪರಾಕ್ ಮತ್ತು ಪ್ರತ್ಯಕ್ ರೂಪಗಳೆರಡೂ ಅನ್ಯೋನ್ಯ
ಅಧ್ಯಾಸಹೊಂದಲು ಸಮರ್ಥವಾದವುಗಳು. ಈ ರೀತಿ ಪರಸ್ಪರಾಧ್ಯಾಸಕ್ಕೆ
ಅಜ್ಞಾನವೇ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿದೆ.

ಆದರೆ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಮಾಣಗಳೆಲ್ಲ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಭಾಧಿತವಾದವುಗಳು.
ಏಕೆಂದರೆ 'ನಾನು ದುಃಖಿ' ಎಂಬ ಅನುಭವವು ಆತ್ಮನು ದುಃಖಿ ಎಂದೇ
ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಈ ಅನುಭವವು ಅಹಂಕಾರದ್ದೇ ವಿನಾ ಆತ್ಮನದಲ್ಲ
ಎನ್ನುವಂತೆಯೂ ಇಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಹಂಕಾರವೇ ಆತ್ಮ. ಅಹಂಕಾರವು
ಅಧ್ಯಸ್ತವಲ್ಲ. ಅಧ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ (ಇದು ಬೆಳ್ಳಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ) ಎರಡು ವಸ್ತುಗಳು
ತೋರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹಾಗೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಅದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಅಧ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ
ಸಾದೃಶ್ಯ, ಕರಣದೋಷ, ಸಂಸ್ಕಾರ ಮುಂತಾದ ದೋಷಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ
ಅವಾವೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಅಧ್ಯಾಸವಿಲ್ಲ ಎಂಬ
ಶಂಕೆಗೆ ಮೇಲಿನ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅಧ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ
ಬೇರೆ ಕಾರಣಗಳಿಗಿಂತ ಅಧಿಷ್ಠಾನದ ಅಜ್ಞಾನವೇ ಮುಖ್ಯಕಾರಣ. ಆ
ಅಜ್ಞಾನದಿಂದಾಗಿಯೇ ಅಧ್ಯಾಸವಾಗಬಹುದು. ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅಜ್ಞಾನವು
ಅನುಭವಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಅಜ್ಞಾನವೇ ಅನ್ಯೋನ್ಯಾಧ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ
ನಿಮಿತ್ತವಾಗಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಸಾದೃಶ್ಯಧೀಪ್ರಭೃತಿ ನ ತ್ರಿತಯಂ ನಿಮಿತ್ತಂ
ಅಧ್ಯಾಸಭೂಮಿಷು ಜಗತ್ಯನುಗಚ್ಛತೀದಮ್ |
ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯಚಾತಿಪರಿಕಲ್ಪನಮಾತ್ಮನೀಷ್ಟಂ
ಜಾತ್ಯಾ ನ ಸಾಮ್ಯಮುಪಲಬ್ಧಮಿಹಾಸ್ತಿ ಕಿಂಚಿತ್ ||28||

28. (ಯಾವ) ಸಾದೃಶ್ಯ ಜ್ಞಾನ ಮುಂತಾದವುಗಳು (ಸಾದೃಶ್ಯ, ಜ್ಞಾನ, ಕರಣ, ದೋಷ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು) ಅಧ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೋ ಅವು ಎಲ್ಲ ಅಧ್ಯಾಸಗಳಲ್ಲೂ ಅನುಗತವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯಜಾತಿಯ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ (ಅಧ್ಯಾಸ) ಇಷ್ಟವೆ. ಆದರೆ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಜಾತಿಯ ಸಾದೃಶ್ಯವಾವುದೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ಸಾದೃಶ್ಯಜ್ಞಾನ ಅಧ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ನಿಯತವಾದ ಕಾರಣವಲ್ಲವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಭೂಯಸ್ತ್ವವತ್ತನುಗುಣಾವಯವಕ್ರಿಯಾಣಾಂ
 ಸಾಮಾನ್ಯಪೂಗವಪುರುಕ್ತಮಿಹಾಭಿಯುಕ್ತೈಃ |
 ಸಾದೃಶ್ಯವಸ್ತು ನ ಚಿದಾತ್ಮನಿ ಕಿಂಚಿದತ್ತ
 ಜಾತ್ಯಾದಿಭಿಃ ಸಹ ನಿರೀಕ್ಷಿತಮಪ್ತಿ ತಾದೃಕ್ ||29||

29. ಇಲ್ಲಿ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಬಾಹುಲ್ಯವುಳ್ಳ ಶರೀರಗತ ಗುಣ, ಅವಯವ, ಕ್ರಿಯಾದಿಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸಮೂಹರೂಪವೇ ಸಾದೃಶ್ಯವಸ್ತುವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಈ ಚಿದಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಜಾತ್ಯಾದಿಗಳೊಡನೆ ಅಂಥ ಸಾದೃಶ್ಯವು ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿಲ್ಲ.

‘ತದ್ಭಿನ್ನತ್ವೇ ಸತಿ ತದ್ಗತಭೂಯೋ ಧರ್ಮವತ್ತ್ವಂ’ ಎಂಬುದು ಸಾದೃಶ್ಯದ ಲಕ್ಷಣವೆಂದು ಲಾಕ್ಷಣಿಕರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅದಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುವಿಕೆ ಹಾಗೂ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಹೆಚ್ಚುಧರ್ಮಗಳನ್ನು (ಗುಣ, ಕ್ರಿಯೆ ಇತ್ಯಾದಿ) ಹೊಂದಿರುವಿಕೆಯೇ ಸಾದೃಶ್ಯ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಮುಖವು ಚಂದ್ರನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದೂ ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿರುವ ಕಾಂತಿ ಮುಂತಾದ ಗುಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವಾಗ ಚಂದ್ರನಂತೆ ಮುಖವಿದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಕೃತ ಚಿದಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಧರ್ಮವೂ ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ವಸ್ತುವಿನ ಸಾದೃಶ್ಯವಿರುವುದೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಜಾತ್ಯಾದಿಗಳ ಅಧ್ಯಾಸವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ಅಧ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಸಾದೃಶ್ಯ ಕಾರಣವಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟ.

ವಿಷಯಕರಣದೋಷಾನ್ವಭ್ರಮಃ ಸಂವಿದಿ ಸ್ಯಾ-

ದಪಿ ತು ಭವತಿ ಮೋಹಾತ್ಮೇವಲಾದೇವಮೇವ |

ಭಗವತಿ ಪರಮಾತ್ಮನ್ಯದ್ವಿತೀಯೇ ವಿಚಿತ್ರಾ

ದ್ವಯಮತಿರಿಯಮಸ್ತು ಭ್ರಾಂತಿರಜ್ಞಾನಹೇತುಃ ||30||

30. ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ವಿಷಯದೋಷದಿಂದಾಗಲಿ, ಕರಣದೋಷದಿಂದಾಗಲಿ ಭ್ರಮೆಯುಂಟಾಗಲಾರದು. ಆದರೆ ಕೇವಲ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಅದೇರಿತಿ ಅದ್ವಿತೀಯ ಭಗವಾನ್ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಈ ವಿಚಿತ್ರವಾದ ದ್ವೈತಭ್ರಾಂತಿಯು ಅಧ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಮಾಣದ ಫಲವಾದ ಘಟಜ್ಞಾನ, ಪಟಜ್ಞಾನ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಕೆಲವರು ಜ್ಞೇಯವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಅವರ ಭ್ರಮೆ, ಈ ಭ್ರಮೆಗೆ ವಿಷಯದೋಷವಾಗಲಿ, ಕರಣದೋಷವಾಗಲಿ ಕಾರಣವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಜ್ಞಾನವು ಸ್ವಪ್ರಕಾಶವಾದುದರಿಂದ ಬೇರೆ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಲ್ಲ. ಅದೇ ರೀತಿ ಕರಣಗೋಚರವೂ ಇಲ್ಲ. ಇನ್ನುಳಿದದ್ದು ಪ್ರಮಾತ್ರದೋಷ. ಅಲ್ಲಿಯೂ ಬೇರೆ ದೋಷಗಳು ಅಸಂಭವವಾದುದರಿಂದ ಮೋಹವನ್ನೇ ಕಾರಣವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕು. ಈ ಭ್ರಾಂತಿಯು ವಿಚಿತ್ರವಾದುದು ಅಂದರೆ ಅನಿರ್ವಚನೀಯ ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಸಂಸಿದ್ಧಾ ಸವಿಲಾಪಮೋಹವಿಷಯೇ ವಸ್ತುನ್ಯಧಿಷ್ಠಾನಗೀಃ

ನಾಧಾರೇಽಧ್ಯಸನಸ್ಯ ವಸ್ತುನಿ ತತೋಽಸ್ಥಾನೇ ಮಹಾನ್ ಸಂಭ್ರಮಃ |

ಕೇಷಾಂಚಿನ್ಮಹತಾಮನೂನತಮಸಾಂ ನಿರ್ಬಂಧಮಾತ್ರಾಶಯಾ-

ದನ್ಯೋನ್ಯಾಧ್ಯಸನೇ ನಿರಾಸ್ಪದಮಿದಂ ಶೂನ್ಯಂ ಜಗತ್ ಸ್ಯಾದಿತಿ ||31||

31. ಕಾರ್ಯಸಹಿತವಾದ ಅಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾದ ವಸ್ತುವು ಅಧಿಷ್ಠಾನವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಅಧ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾದ ವಸ್ತುವು ಅಧಿಷ್ಠಾನವಲ್ಲ. ಅಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಕೆಲ ದೊಡ್ಡ(?) ಮನುಷ್ಯರು ಕೇವಲ ಹಠದಿಂದ 'ಅನ್ಯೋನ್ಯಾಧ್ಯಾಸವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಲ್ಲಿ ಈ ನಿರಾಧಾರವಾದ ಜಗತ್ತು ಶೂನ್ಯವಾದೀತು' ಎಂದು ಕೋಲಾಹಲವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ.

ರಜತಾಧ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ರಜತವು ಅಜ್ಞಾನದ ಕಾರ್ಯ. ಇಂಥ ಕಾರ್ಯದೊಡನೆ ಅಜ್ಞಾನಾವೃತವಾದ ವಸ್ತುವು ಅರ್ಥಾತ್ ಶುಕ್ರಿಯು

ಅಧಿಷ್ಠಾನವೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ 'ಇದು' ಎಂದು ಸೂಚಿಸಲ್ಪಡುವ ಮುಂದಿರುವ ವಸ್ತುವೇ ಆಧಾರ. ಹೀಗೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಆಧಾರಗಳಿಗೆ ಭೇದವಿದೆ. 'ಇದು ಬೆಳ್ಳಿಯಲ್ಲ' ಎಂದು ಅಲ್ಲಗಳೆಯುವಾಗ ಬೆಳ್ಳಿ ಅಲ್ಲಗಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆಯೇ ವಿನಾ 'ಇದು' ಅಲ್ಲಗಳೆಯಲ್ಪಡುವುದಿಲ್ಲ. ಮುಂದಿರುವ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ 'ಇದು' ಎಂಬುದು ಸಾಮಾನ್ಯಾಂಶ, ಶುಕ್ತಿ ಎನ್ನುವುದು ವಿಶೇಷಾಂಶ. ಪರಸ್ಪರಾಧ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಈ ಸಾಮಾನ್ಯಾಂಶ ಅಲ್ಲಗಳೆಯಲ್ಪಡುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ನಿರಧಿಷ್ಠಾನವಾದ ಜಗತ್ತು ಶೂನ್ಯವಾದೀತು ಎಂಬ ಆರೋಪಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

ಅಧಿಷ್ಠಾನಮಾಧಾರಮಾತ್ರಂ ಯದಿ ಸ್ಯಾತ್
 ಪ್ರಸಚ್ಚೇತ ಸತ್ಯಂ ತದಾ ಬೋಧ್ಯಮೇತತ್ |
 ನ ಚೈತತ್ ಸ ಕಾರ್ಯಸ್ಯ ಮೋಹಸ್ಯ ವಸ್ತು-
 ನ್ಯಧಿಷ್ಠಾನಗೀರ್ಣೋಚರೇ ಲೋಕಸಿದ್ಧಾ ||32||

32. ಆಧಾರವನ್ನೇ ಅಧಿಷ್ಠಾನವೆಂದರೆ ಇಂಥ ಪ್ರಶ್ನೆ ಉದ್ಭವಿಸಿತು. ಆದರೆ ಹಾಗೆ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಕಾರ್ಯದಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಅಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾದ ವಸ್ತುವೇ ಅಧಿಷ್ಠಾನವೆಂದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ಈ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆ ರಜತಭ್ರಮದಲ್ಲಿ ಶುಕ್ತಿಯೇ ಅಧಿಷ್ಠಾನ. ಅದರ ಸಾಮಾನ್ಯಾಂಶವಾದ 'ಇದು' ಎಂಬುದು ಆಧಾರ. ಶುಕ್ತಿಯ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರದಿಂದ ರಜತಭ್ರಮ ನಿವೃತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಿಂಚಾನೃತದ್ವಯಮಿಹಾಧ್ಯಸಿತವ್ಯಮಿಷ್ಟಂ
 ಸ್ಯಾಚ್ಚೇತ್ತದಾ ಭವತಿ ಚೋಧ್ಯಮಿದಂ ತ್ವದೀಯಮ್ |
 ಸತ್ಯಾನ್ಯತಾತ್ಮಕಮಿದಂ ಮಿಥುನಂ ಮಿಥಶ್ಚೇ-
 ದಧ್ಯಸ್ಯತೇ ಕಿಮಿತಿ ಶೂನ್ಯಕಥಾಪ್ರಸಂಗಃ ||33||

33. ಅದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮಿಥ್ಯಾವಸ್ತುಗಳು (ಪರಸ್ಪರ) ಅಧ್ಯಾಸಹೊಂದುತ್ತವೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆ ಉಂಟಾದೀತು. ಇಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಾನ್ಯತವಸ್ತುಗಳೆಂದು ಪರಸ್ಪರ ಅಧ್ಯಾಸ ಹೊಂದುತ್ತವೆ-ಯೆಂದಿರುವುದರಿಂದ ಶೂನ್ಯವಾದ ಹೇಗೆ ಉಂಟಾದೀತು?

ಅಧ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಸ್ತವಾದ ವಸ್ತುವು ಮಿಥ್ಯಾ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಅನ್ಯೋನ್ಯಾಧ್ಯಾಸವಾದರೆ ಎರಡೂ ವಸ್ತುಗಳು ಮಿಥ್ಯೆಯಾಗುತ್ತವಲ್ಲ ಎಂದು ಶಂಕೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಎರಡು ಅನ್ಯತವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಅಧ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ಸತ್ಯವಾದ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅನ್ಯತವಾದ ಅಂತಃಕರಣ ಮುಂತಾದ ಬಾಹ್ಯವಸ್ತುಗಳ ಸ್ವರೂಪತಃ ಅಧ್ಯಾಸವಾಗಿದೆ. ಆ ಬಾಹ್ಯವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನ ಸಂಸರ್ಗಾಧ್ಯಾಸವಾಗಿದೆ. ಸಂಬಂಧದ ಅಧ್ಯಾಸವಾಗಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಸಂಸೃಷ್ಟರೂಪದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನು ಬಾಧಿತನಾದರೂ ಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಸತ್ಯವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೂನ್ಯವಾದದ ಪ್ರಸಂಗವಿಲ್ಲ.

ಇದಮರ್ಥಸ್ತ್ವಪಿ ಭವೇದ್ರಜತೇ
 ಪರಿಕಲ್ಪಿತಂ ರಜತವಸ್ತ್ವಿದಮಿ |
 ರಜತಭ್ರಮೇಽಸ್ಯ ಪರಿಸ್ಪರ್ಶಣಾತ್
 ನ ಯದಿ ಸ್ಫುರೇನ್ನಖಿಲು ಶುಕ್ತಿರಿವ ||34||

34. ರಜತವು ಹೇಗೆ 'ಇದಂ' ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪಿತವಾಗಿದೆಯೋ ಹಾಗೆ 'ಇದಂ' ವಸ್ತುವು ರಜತದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪಿತವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ರಜತಭ್ರಮದಲ್ಲಿ 'ಇದಂ' ವಸ್ತುವೂ ತೋರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆ ಕಲ್ಪಿತವಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಶುಕ್ತಿ ತೋರದಿರುವಂತೆ ಇದೂ ತೋರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ರಜತವು ಇದಂವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ (ಶುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ) ಅಧ್ಯಸ್ತವಾಗಿದೆಯೆನ್ನುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ. 'ಇದಂ' ವಸ್ತುವೂ ರಜತದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಸ್ತವಾಗಿದೆಯೆನ್ನಲೇಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ರಜತಭ್ರಮದಲ್ಲಿ ರಜತದಂತೆ 'ಇದಂ' ಕೂಡ ತೋರುತ್ತಿದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ 'ಇದಂ' ವಸ್ತುವು ಅಧ್ಯಸ್ತವಾಗದೇ ಇದ್ದಿದ್ದರೆ ರಜತಭ್ರಮದಲ್ಲಿ ಶುಕ್ತಿಯಂತೆ 'ಇದಂ' ಕೂಡ ತೋರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ರಜತಪ್ರತೀತಿದಮಿಪ್ರಥತೇ
 ನನುಯದ್ವದೇವಮಿದಮಿತ್ಯಪಿ ಧೀಃ |
 ರಜತೇ ತಥಾ ಸತಿ ಕಥಂ ನ ಭವೇ-
 ದಿತರೇತರಾಧ್ಯಾಸನನೀಯಧೀಃ ||35||